

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Mikołaja Stolarskiego pt.
Stopień zaspokojenia podstawowych potrzeb psychologicznych w ujęciu
E.L. Deciego i R.M. Ryana a efektywność realizacji wymagań związanych z pracą

1. Uwagi ogólnometodologiczne

Recenzowana rozprawa wchodzi w zakres psychologii społecznej, psychologii emocji, psychologii organizacji i zarządzania oraz psychologii pracy. Ma ona profil teoretyczno-empiryczny. Stąd też jej struktura jest dostosowana do wymogów tak właśnie założonego profilu. Jest ona spójna logicznie i koherentna merytorycznie. Jej dwa pierwsze rozdziały stanowią tzw. część teoretyczną, będącą bazą koncepcyjną rozprawy, osadzoną na literaturze przedmiotu jako zaplecze dla badań własnych Autora. Rozdział 3, z kolei, zawiera niezbędne elementy metodologiczne, takie jak ujęcie problematyki badawczej, hipotezy, narzędzia badawcze, badana grupa osób. W Rozdziale 4 dokonano prezentacji oraz analizy uzyskanych wyników badań własnych, zaś w Rozdziale 5 przeprowadzono dyskusję tych wyników. oraz wnioski końcowe. Rolę formalnego zakończenia spełnia w rozprawie Rozdział 6, gdzie Autor przedstawił wnioski końcowe, w których zostały omówione ograniczenia i słabości modelu teoretycznego będącego podstawą jego badań własnych oraz zaprezentowano jego rekomendacje dotyczące przyszłych badań w tym zakresie.

Plan rozprawy jest poprawny pod względem formalno-metodologicznym. Sformułowania poszczególnych rozdziałów w aspekcie swoich zakresów zasadniczo wyczerpują się w tematyce rozprawy wyrażonej w jej tytule. Z kolei, poszczególne części rozprawy od strony merytorycznej wyczerpują wymagania stawiane rozprawom doktorskim.

Wstęp, w moim przekonaniu, jest napisany w sposób żenująco skrótowy (liczy dosłownie 1,3 stron). Zawiera on zanadto skrótowy zarys problematyki badawczej rozprawy i tylko mimochodem nadmieniony główny problem badawczy w postaci krótko sformułowanego pytania. Zbyt lakonicznie zostały też przedstawione zapowiadane poszczególne rozdziały rozprawy. W końcówce rozprawy zabrakło wprowadzenia formalnego Zakończenia, lecz zasygnalizowane zostały elementy tzw. metarefleksji, czyli oglądu całej

pracy „z lotu ptaka” wskazując na to co, udało się w pracy osiągnąć, a czego nie. Autor zamieścił w Rozdziale 6 uwagi o ograniczeniach przeprowadzonych badań własnych, co w jakimś stopniu spełnia wymóg metarefleksyjności nad swoją pracą. Na podkreślenie, natomiast, zasługuje fakt, że Autor oparł swoją rozprawę na bardzo rozległej analizie literatury przedmiotu. Zawiera ona trafnie dobrane pozycje z psychologii zarówno polskich jak i anglojęzycznych autorów, ze względu na postawione przez niego hipotezy badawcze.

Jeśli chodzi o usterki metodologiczne tej rozprawy, należy również zauważyć, że Autor nie zamieścił w niej jej streszczenia ani w wersji polskiej ani angielskiej.

2. Ocena części teoretycznej rozprawy

W dwóch pierwszych rozdziałach Autor podjął próbę przedstawienia bazy teoretycznej dla postawionych przez siebie kwestii badawczych oraz interpretacji uzyskanych wyników badań własnych. Główna myśl tej części rozprawy jest dosyć przejrzysta. Rozdział 1 został w całości poświęcony środowisku pracy jako kontekstowi dla kształtowania się podmiotowości pracowników firmy. Rozdział 2 jest, z kolei, poświęcony czynnikom podmiotowym oraz znaczeniu motywacji wewnętrznej w efektywności pracy osób zatrudnionych firmie IT. Ambicją pracy jest ustalenie, co stanowi istotniejszy predyktor ogólnego stanu zdrowia pracowników firmy: środowisko pracy, podstawowe potrzeby psychologiczne, czy też interakcja między tymi dwoma zespołami czynników?

Podsumowując uwagi na temat rozdziałów części teoretycznej rozprawy, należy podkreślić, że Autor wykazał się w nich trafnym doбором literatury przedmiotu, umiejętnościami analizy porównawczej w odniesieniu do interesującej go problematyki oraz syntezami teoretycznymi. W całości jednak sędzę, że rozważania zawarte w rozdziałach teoretycznych dają dobry grunt dla badań empirycznych Autorowi rozprawy. Zwłaszcza wysoko oceniam własne próby syntezy Autora dotyczące modeli teoretycznych.

3. Ocena części metodologicznej rozprawy

Obszerny Rozdział 3 dotyczy badań własnych Autora, a więc: problematyki badań własnych, kwestii metodologicznych, metod badań oraz badanej grupy osób. Przekonywujące są argumentacje Autora dotyczące uzasadnienia swoich hipotez badawczych. Za bardzo cenne metodologicznie uważam również jego ustalenie relacji

między omawianymi modelami jako podstawą teoretyczną dla analiz statystycznych i interpretacji uzyskanych wyników badań empirycznych (ss. 43-45 oraz s. 48).

Bardziej szczegółowej analizie chciałbym jednak poddać część Rozdziału 3 (ss.55-65). Autor przedstawia w nim swoje hipotezy, jednak bez uprzedniego zaprezentowania problemów badawczych, wyrażonych w postaci pytań badawczych, które są ich logiczną podstawą hipotez. Najpierw jednak, zgodnie z przyjętymi w metodologii psychologii 5-fazowymi etapami myślenia (według J. Dewey'a), przyjrzyjmy się dwóm pierwszym fazom myślenia. W pierwszej fazie myślenia podmiot wskazuje na niejasności i sprzeczności w sytuacji, której się znajduje. W drugiej fazie podmiot formułuje swój problem w postaci pytania lub szeregu pytań. W trzeciej fazie dopiero podmiot formułuje odpowiadające tym pytaniom hipotezy, o ile pytania badawcze mają charakter rozstrzygnięcia, czyli rozpoczynają się od partykuły pytajnej „czy”. Tak więc kolejność postępowania badacza w psychologii empirycznej winna uwzględniać następującą sekwencję etapów myślowych:

- (1) Przedstawienie problematyki badawczej $\Rightarrow$ (2) syntetyczne wyodrębnienie z problematyki badawczej - problemu badawczego przez autora w postaci sformułowanego pytania badawczego $\Rightarrow$ (3) sformułowanie na podstawie pytania badawczego stosownej do niego hipotezy badawczej jako przedmiotu weryfikacji empirycznej.

Tak więc w świetle powyższych uwag, należałoby każdą hipotezę sformułowaną na ss.55-65 poprzedzić uprzednio zakładanym na zasadzie *tacit knowledge* – pytaniem badawczym odpowiednio do treści danej hipotezy. Przykładowo, przed hipotezą H1 na s. 55 w wierszu 5 po słowach „(Johnson i Hall, 1988).” kontynuować tekst przez nowe zdanie: „Wydaje się zatem, że omówioną wyżej problematykę można ująć w postaci problemu badawczego, sformułowanego w pytaniu typu rozstrzygnięcia w sposób następujący:

P1: Czy wsparcie ze strony przełożonego jest istotnym predyktorem ogólnego stanu zdrowia psychicznego dla jego podwładnych pracowników?

W związku z pytaniem badawczym P1, można postawić hipotezę H1, która będzie przedmiotem naszej weryfikacji empirycznej:”

W podobny sposób będzie można dokonać odpowiedniego uzupełnienia, żeby tekst dotyczący hipotez H1-H9, był zgodny z zasadami metodologii psychologii empirycznej. W

stosunku do pozostałych części Rozdziału 3 nie mam natomiast żadnych uwag ani formalnych ani merytorycznych.

4. Ocena części empirycznej rozprawy

W stosunku do analiz zawartych w części empirycznej (Rozdziały 4-5) nie mam również żadnych zastrzeżeń merytorycznych. Wybrana przez Autora strategia analiz dała ciekawe rezultaty. W celu weryfikacji postawionych hipotez zostało wykonane modelowanie równań strukturalnych metodą najmniejszych kwadratów. Pozwala to na określenie parametrów równań w modelach ścieżkowych, poprzez połączenie analizy głównych składowych z analizą ścieżek, w celu oszacowania związków między zmiennymi ukrytymi. W tej więc sytuacji procedura wnioskowania statystycznego składa się z dwóch części: (1) analiza strukturalna testowanych modeli teoretycznych; oraz (2) ocena zastosowanego modelu pomiarowego. W recenzowanej pracy zastosowano analizy efektów bezpośrednich między predyktorami i zmienną zależną.

Najpierw Autor w Rozdziale 4, przedstawił wyniki analiz rzetelności dla wszystkich użytych skal, następnym krokiem było opisanie trafności różnicowej, zaś w trzecim kroku zostały przedstawione wskaźniki predykcyjne dla poszczególnych hipotez (analiza predykcyjna). W związku z analizą predykcyjną najpierw zweryfikowano istotność każdego z predyktorów, co pozwoliło na weryfikację hipotez H1-H5, a następnie przeprowadzono analizę modeli z uwzględnieniem wszystkich predyktorów (weryfikacja hipotez H6-H9). Tego rodzaju analizy pozwoliły ująć bardziej precyzyjnie związek pomiędzy badanymi zmiennymi.

Z kolei, w Rozdziale 5 Autor przeprowadza dyskusję oraz interpretację psychologiczną dotyczącą uzyskanych wyników badań empirycznych. Dyskusja i interpretacja ta jest bardzo interesująca i przeprowadzona jest w sposób systematyczny, uwzględniając szeroko bogatą literaturę przedmiotu cytowaną w rozprawie (patrz spis literatury ss. 109-131). W moim przekonaniu upowszechnienie tych wyników będzie mogło stanowić nowość nie tylko w polskiej literaturze przedmiotu.

Swój Rozdział 6 Autor potraktował jako Zakończenie i faktycznie zawarł w nim m.in. swoje wnioski końcowe, gdzie znalazły się uwagi na temat ograniczeń i słabości swojego modelu teoretyczno-metodologicznego jak również i rekomendacje dotyczące przyszłych badań w zakresie poruszanej problematyki w swojej rozprawie.

5. Wnioski końcowe

Na podstawie przeprowadzonej przeze mnie oceny stwierdzam, że rozprawa mgr Mikołaja Stolarskiego zasługuje na pozytywną ocenę z następujących powodów:

- (1) W sposób trafny i zasadny została w niej postawiona problematyka i hipotezy badawcze w oparciu o gruntową analizę literatury przedmiotu, przez co rozprawa jest nowatorskim ujęciem na gruncie polskim problematyki dotyczącej związku pomiędzy podstawowymi potrzebami psychologicznymi a efektywnością realizacji wymagań związanych z pracą.
- (2) Autor wykazał się znawstwem literatury przedmiotu oraz narzędzi metodologicznych psychologii empirycznej poprzez ich trafny dobór do postawionych przez siebie hipotez badawczych, przeprowadzenie badania empiryczne oraz posłużenie się adekwatnymi do swoich potrzeb narzędziami analizy statystycznej.
- (3) Wskazane przeze mnie usterki rozprawy nie obniżają jej zasadniczych walorów, którymi są: oryginalność, nowatorstwo oraz dobre opanowanie warsztatu metodologicznego psychologii empirycznej. Wskazane w mojej recenzji usterki metodologiczne, dotyczące zwłaszcza tekstu na ss. 55-62, o braku sformułowanych problemów badawczych w postaci pytań typu rozstrzygnięcia, jako podstawie stawiania hipotez – mogą zostać łatwo usunięte, jeśli Autor dokona przeredagowania odpowiednich fragmentów tekstu w sposób zgodny z moimi zaleceniami zawartymi w recenzji. Stronice poprawione Autor winien dostarczyć do Sekretariatu Instytutu Psychologia UKSW do końca września b.r.
- (4) Autor powinien również przed obroną swojej rozprawy doktorskiej – uzupełnić tekst tej rozprawy o streszczenie polskie i angielskojęzyczne.

Biorąc pod uwagę wskazane wyżej powody, uznaję recenzowaną rozprawę jako spełniającą ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim z psychologii i tym samym wnoszę o dopuszczenie mgra Mikołaja Stolarskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Adam Biela

